

COVID-19 Salgın Sürecinde GLOBALGAP

Nuray AKBUDAK^{1*}, Özgür ŞEN²

¹Bursa Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Bursa, TÜRKİYE

²İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Muhtarlıklar Gıda Daire Başkanlığı, Tarım ve Su Ürünleri Müdürlüğü, İstanbul, TÜRKİYE

Geliş Tarihi/Received: 02.02.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 08.06.2021

ORCID ID (Yazar sırasına göre / by author order)

 orcid.org/0000-0003-2669-5667 orcid.org/0000-0003-0771-4789

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: nakbudak@uludag.edu.tr

Öz: COVID-19 salgını dünyada ve Türkiye’de pekçok sektörde olduğu gibi tarım ve gıda sektörünü de etkilemiş ve ülkeleri gıda güvenliği konusunda tedbirler almaya zorlamıştır. COVID-19 salgınının dünya gıda sektörü üzerindeki etkileri sonucu; izlenilebilir, sürdürülebilir ve güvenilir gıdaya olan ihtiyaç giderek artmıştır. Avrupa’da ve Amerika’da 1990’lı yıllarda İyi Tarım Uygulamaları (Good Agricultural Practice) olarak ortaya çıkan ve yıllar içerisinde gelişerek GLOBALGAP sistemini oluşturan kuruluş, güvenilir gıdaya ulaşmada 130 ülkede çok sayıda üretici tarafından kullanılmaktadır. GLOBALGAP aynı zamanda, tüketiciler tarafından artan güvenli gıda talebine karşı arzı oluşturmaya yönelik yapılandırılan ticari girişim standartlarını düzenlemektedir. Ortak standartlara sahip sertifikalı üretim ile Türkiye’nin de dâhil olduğu küresel piyasada giderek daha fazla kişiye ulaşmakta ve pazar payı da buna paralel olarak artmaktadır. COVID-19 gıda güvenliğine olan talebi artırırken, gıda arzında da önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle; GLOBALGAP kapsamında yeni uygulamalar faaliyete girmiştir. Bu makalede, gıda sektöründe üretimden tüketime uluslararası ortak standart sağlayan GLOBALGAP’in sertifikasyon sistemi ve özellikle COVID-19 salgın sürecindeki güncel verileri, uygulamaya başlanan alt kapsamları, yenilikleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, gıda güvenliği, GLOBALGAP, sürdürülebilirlik, tarımsal üretim

GLOBALGAP in the COVID-19 Epidemic Process

Abstract: The COVID-19 epidemic has affected the agriculture and food sector and many other sectors in the world and our country and forced countries to take measures on food safety. As a result of the effects of the COVID-19 epidemic on the world food sector, the need for traceable, sustainable, and reliable food has gradually increased. The establishment, which emerged as Good Agricultural Practice in Europe and the United States in the 1990s and developed the GLOBALGAP system over the years, is used by many producers in 130 countries for access to reliable food. GLOBALGAP also regulates business enterprise standards structured to create supply against the increasing demand for safe food by consumers. With certified production with common standards, it reaches more and more people in the global market, including our country, and its market share is increasing accordingly. While COVID-19 increased the demand for food security, it also caused significant problems in the food supply. Therefore, new applications have been put into operation within the scope of GLOBALGAP. In this article, the certification system of GLOBALGAP, which provides a common international standard from production to consumption in the food industry, and especially its current data in the COVID-19 epidemic process, its sub-scopes and innovations are presented.

Keywords: COVID-19, food security, GLOBALGAP, sustainability, agricultural production

1. Giriş

Son dönemde küresel olarak yaşanan COVID-19 salgını sağlık sorunu olarak ortaya çıkmış, gıda ve

tarım sektörü başta olmak üzere tüm sektörleri etkilemiştir. COVID-19 salgınının; gıda güvenliğine yönelik olarak gıdaya erişim, elde

edilebilirlik, yeterlilik ve süreklilik açısından da çeşitli aksamalara neden olması ile uluslararası bir gıda krizine yol açabileceği belirtilmektedir (Laborde ve ark., 2020). Buna ek olarak, insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için en temel ihtiyaçları olan su ve gıdaya ulaşım, tarım ürünlerinin arzında meydana gelen aksamalar ile ciddi sorunlara yol açmıştır (Agah, 2020). Gıda talebine olan artışın paralelinde gıdaların kalite ve güvenilirliği de önem kazanmıştır. Salgın nedeniyle gıdaya ulaşımında izlenebilirlik, tarım işçilerinin sağlığı ve işletmelerin hijyen kurallarına uyumu ve denetlenmesi gibi konularda küresel ölçekte uluslararası standartların karşılanması zorunlu hale gelmiştir. Bu süreçle ilgili olarak yapılan akademik çalışmalar da, gıda tedarik zincirinin tüm bileşenlerinde, personel farkındalığı ve hijyen kuralları yönünden daha katı tedbirlerin alındığını; şirketlerin, daha fazla koruyucu önlem ve kişisel koruyucu ekipman tedarik ettiklerini ortaya çıkarmıştır (Djekic ve ark., 2021).

Kırsal yaşam biçiminin ve bu alanda yaşayanların, sektörde yaşanan gelişmelere ve alınan yeni önlemlere hızla adapte olabilen, teknolojik çözümlerle modern ve verimli çalışma imkânlarına sahip olmaları oldukça önemlidir (Eraktan, 2017). GLOBALGAP, bu özellikleri bir arada barındıran prosedürleri ve alt kapsamları ile üretici, tüketici ve diğer paydaşlar tarafından tercih edilebilir küresel bir tarım uygulamaları sistemidir. Türkiye’de ise İyi Tarım Uygulamaları (İTU) gerek üreticiler, gerekse tüketiciler tarafından GLOBALGAP’a nazaran, daha çok bilinen, kullanılan ve tercih edilen bir sistemdir. Ancak COVID-19 salgını ile birlikte tüm dünyada gıda ihtiyacına yönelik olarak, uluslararası geçerliliği olan GLOBALGAP uygulamalarına geçişin Türkiye’de de artacağı öngörülmektedir.

Bu makalede GLOBALGAP’ın Türkiye’de uygulanan İTU sisteminden farklılaşan yönleri açıklanmış ve GLOBALGAP’ın gelişimi, güncel verileri, COVID-19 salgını ile uygulamaya başladıkları yenilikler ortaya konarak özellikle COVID-19 salgını koşullarında; karar alıcılara, tüketicilere, üreticilere ve tedarik zincirinin diğer paydaşlarına yönelik GLOBALGAP sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliği değerlendirilmiştir.

2. GLOBALGAP’ın Tarihsel Süreci

Dünyadaki küreselleşme süreci, tarımsal üretimde de bir değişime neden olmuş, tarım üretiminin teknolojik gelişmeler aracılığı ile sanayi ile olan bağı artmış; bu durum da, güvenilir gıdaya olan talep artışını tetiklemiştir. Artan talepleri karşılamak amacıyla; Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), tarım ürünleri dış ticaretinde “Hayvan ve Bitki

Sağlığı” konusunda uluslararası standartların korunması amacıyla gıda güvenliğine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı anlaşma oluşturmuştur (Sayın, 2002). Buna ek olarak, 1990’lı yılların sonlarında Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı (United States Department of Agriculture, USDA) ve Gıda İlaç Dairesi (U.S. Food and Drug Administration, FDA) tarafından, yaş sebze ve meyvelerde gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla İyi Tarım Uygulamaları (Good Agricultural Practices, GAP) başlatılmıştır (Ersoy ve ark., 2017). İyi tarım uygulamalarında, kimyasal gübre ve ilaç kullanımı belirli bir program dâhilinde azaltılarak, tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan çevresel zararın en aza indirilmesi hedeflenmektedir (Eryılmaz ve ark., 2019).

Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization, FAO) aynı dönemde İyi Tarım Uygulamaları’nın prensipleri üzerinde çalışmalar yapmış, eş zamanlı olarak Avrupalı bazı perakendeciler de bir araya gelerek yaşanan gelişmeler ve piyasanın taleplerini de göz önünde bulundurarak yeni bir standardın ilk adımlarını atmaya başlamıştır. Böylece GLOBALGAP’ın temelleri 1997 yılında oluşturulmuştur. Avrupa Perakendecileri Çalışma Grubu (Euro-Retailer Produce Working Group, EUREP)’na dahil perakendecilerin girişimi ile EUREP hayata geçmiş ve 1999 yılında ilk protokol yayınlanmıştır (Duman ve ark., 2004). Avrupa kıtasındaki süpermarketlerle çalışan İngiliz perakendeciler, tüketicilerin; ürün güvenliği, çevresel etki gibi konularla birlikte işçi ve hayvanların sağlığı, güvenliği ve refahı ile ilgili artan endişelerini karşılayabilme ve kendi standartlarını, prosedürlerini birbirleriyle uyumlu hale getirme amacıyla İTU olarak bağımsız bir sertifikasyon sistemi oluşturmuşlardır. EUREP, meyve ve sebzeler için ISO-65 akreditasyonu aracılığı ile ilk üretici sertifikalarını 2001 yılına gelindiğinde vermeye başlamıştır. Gıda ve Tarım Örgütü, 2002 yılında düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde, iyi tarım uygulamaları standartlarını tarım ve kırsal kalkınmanın temel prensiplerinden biri şeklinde kabul ettiğini açıklamıştır (Aba ve Işın, 2014). Bu gelişme sonrası başta Avrupa kıtası olmak üzere dünyadaki pek çok ülke açıklanan standartları kabul etmiş ve küreselleşmenin etkilerinden hareketle, tüm dünyada her geçen gün daha da artan sayıda üretici ve perakendeci sisteme katılmıştır.

EUREPGAP (Euro Retailer Produce Working Group Good Agricultural Practices) adı ile başlayan süreç, hem küresel erişimini hem de önde gelen uluslararası GAP standardı olma hedefini yansıtmak için 2007 yılında Tayland/Bangkok’ta düzenlenen yıllık toplantısında GLOBALGAP olarak değiştirilerek devam etmiştir.

EUREPGAP'ın başlangıcından itibaren 10 yıl içerisinde gönüllü organizasyonun etkisi yayılmış; Güney ve Orta Amerika, Afrika, Avustralya, Japonya ve Tayland da benzer kriterler oluşturarak sisteme katılmışlardır. Günümüzde de ülkeler bazında, -ChileGAP, KenyaGAP, MexicoGAP, JGAP (Japonya) ve ThaiGAP gibi programlar, eşdeğer kabul edilerek; hükümetler, perakendeciler, üreticiler ve ihracatçılar tarafından desteklenmektedir (Güzel, 2012).

3. GLOBALGAP'ın Dünya ve Türkiye'deki Durumu

GLOBALGAP bugün, artan üye sayısı, tüketici taleplerini iyi tarım uygulamalarına çeviren dünyanın önde gelen tarımsal üretim güvence programı olarak tanınmaktadır (Sayın ve ark., 2004). GLOBALGAP sertifikasına sahip üretici sayısı, 2019 yılı itibarıyla; 135 ülkede, 40'dan fazla standart ve program ile 209.440 olarak açıklanmıştır (Şekil 1). GLOBALGAP kapsamında meyve ve sebze üretimi 130 ülkede, 203.220 sertifikalı üretici tarafından yapılmaktadır. Sertifikalı üretici sayısında Aralık 2018-Aralık 2019 dönemini kapsayan bir yıl içerisinde % 2.9 artış olmuştur. Buna göre, 132.392 hektar örtüaltı, 3.671.937 hektar açık alanda sertifikalı yetiştiricilik yapılmakta; örtüaltı üretim alanında 2018-2019 yıllarında % 3.77, açıkta yetiştiricilikte ise % 7.1 oranında artış gözlenmiştir (Anonymous, 2020a). Sertifika kullanım oranındaki bu artış, küreselleşen dünyada temiz, güvenilir gıdaya ve kaliteli ürüne olan talebin arttığı ve bu durumun üreticilere yansımalarının bir göstergesidir. Üreticilerin ekonomik gelir elde edebilmeleri, tüketicilerin kaliteli ürün tüketebilmeleri, ürün ve kalite kayıplarının azaltılabilmesi için kaliteli üretimler yapılmalıdır (Özcan, 2018). Sertifikasyon tüm bu kriterlerin sağlandığının kanıtıdır. Sertifikasyon oranındaki artışın gelişmekte olan ülkelerde de ivme kazanması tarımsal ürünlerde ihracat artışını da beraberinde getirecektir. Bu öngörü doğrultusunda, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ilk başvuru masraflarının aşılmasında kamu sektörünün teknik ve mali desteği sağlandığında, ihracata yönelik tarımsal üretimin modernizasyonu hız kazanacak bu durumda sertifikasyon oranlarına olumlu yönde yansımaktır (Herzfeld ve ark., 2011; Fiankor ve ark., 2020).

Türkiye'de GLOBALGAP üreticiler tarafından tanınmakla birlikte İTU sistemi tercih edilmektedir. GLOBALGAP sertifikası ürün bazında bakıldığında meyve üreticileri tarafından daha çok alınmıştır. En fazla sertifika alınan ürünler 2020 yılında; kiraz (819 adet), incir (524 adet), biber (291 adet), turşuluk hıyar (282 adet) ve domates (239

adet) olarak sıralanmaktadır. Bu ürünler toplam sertifikalı üretici sayısının % 61'ine karşılık gelmektedir. Çiçek ve süs bitkileri kapsamında 14 adet kesme çiçek ürün sertifikalı üretici; su ürünleri kapsamında 23 adet gökkuşuğu alabalığı, 21 adet avrupa deniz levreği, 20 adet çipura, 8 adet granyöz, 2 adet minnekop ürünlerinde sertifikaya sahip üretici bulunmaktadır.

Ürün grupları olarak 2020 yılı verilerine göre; çiçek ve süs bitkileri (20 adet), sebze-meyve (3.403 adet), su ürünleri (80 adet), bitki çoğaltım materyali (5 adet) kapsam ve alt-kapsamları dâhil olmak üzere 3.508 adet GLOBALGAP sertifikalı üretici bulunmaktadır. Sertifikalı üretici sayıları son on yıllık süreç içerisinde, yıllara göre değişkenlik göstermiş; 2018 yılından itibaren artış trendinin tekrar yakalandığı görülmektedir. Bir önceki yıla kıyaslandığında 2019 yılında % 26, 2020 yılında ise % 9 artış yaşanmıştır (Şekil 2). Sertifikalı üretici sayılarının ürün taleplerine bağlı olduğu ortadadır. Salgın ile birlikte sayıların daha da yükselmesi beklenmektedir.

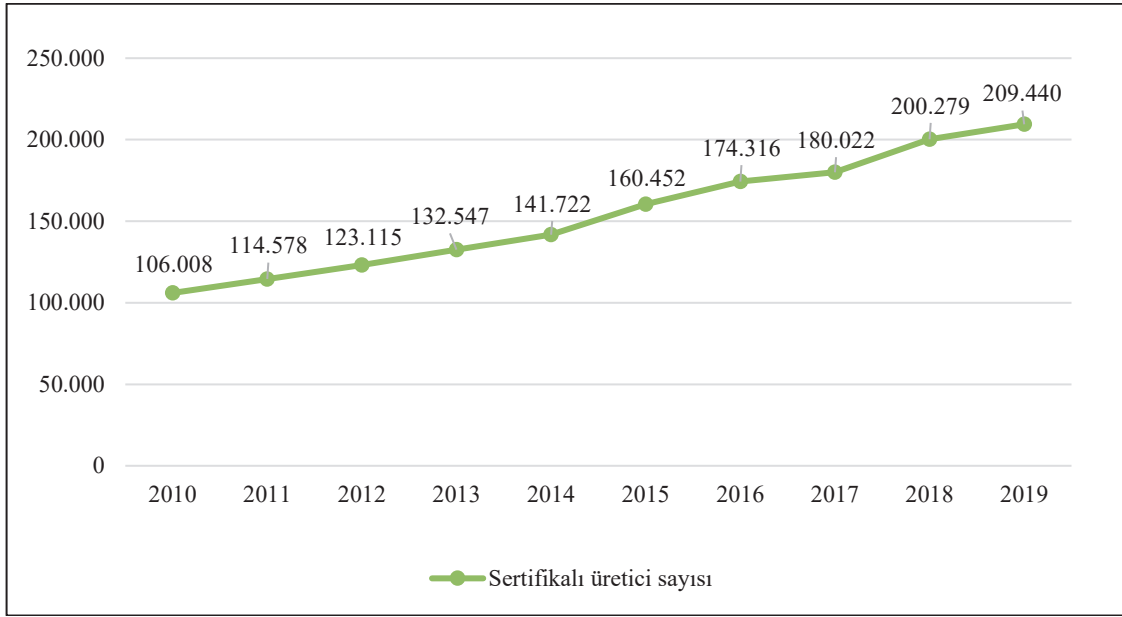
4. GLOBALGAP'ın Kapsamı

Küresel nüfusun giderek artması gıda sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Artan talebi karşılayabilmenin en önemli unsuru sürdürülebilir tarımdır (Akbaş, 2019). GLOBALGAP, dünya çapında güvenli, sürdürülebilir ve izlenebilir tarımı arttırmayı ve tarımsal ürünlerin sertifikasyonu için daha fazla üretici, tedarikçi ve alıcıyı sertifikasyon standartları aracılığı ile uygun hale getirmeyi hedeflemekte ve iyi tarım uygulamalarını içeren bir dizi standardı kapsamaktadır (Anonymous, 2020b).

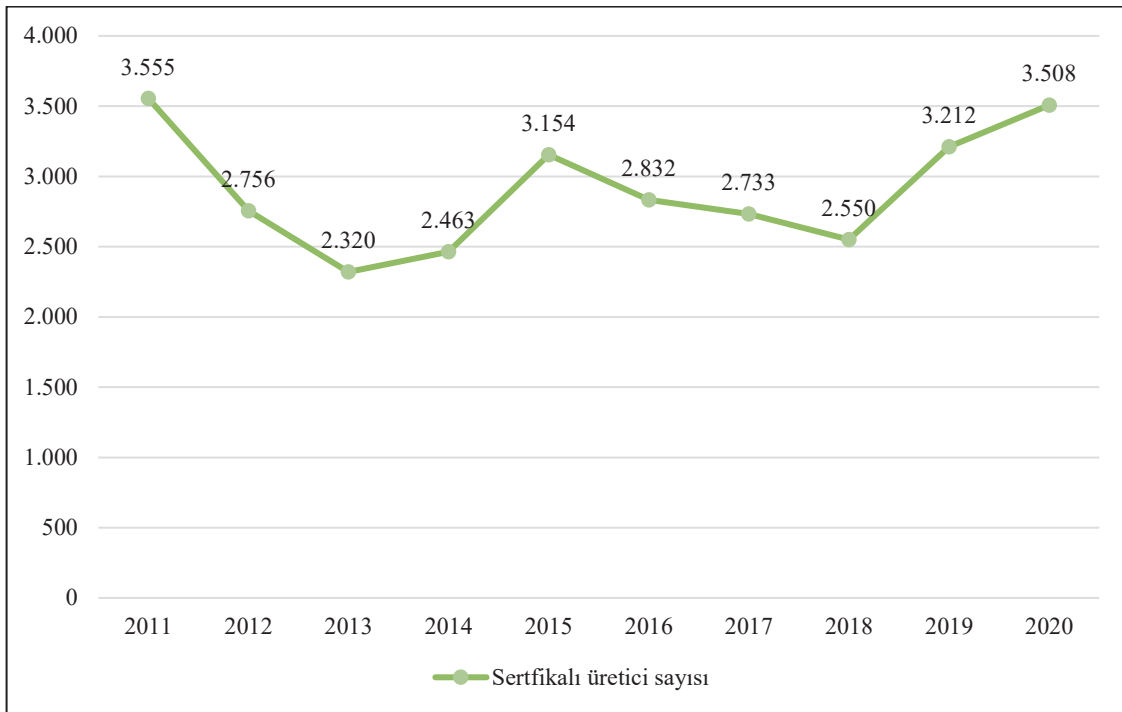
Standartların kapsamı içerisinde; üretim süreci ile ilgili tüm tarafların yapması gerekenleri kurallar şeklinde belirten dokümanlar bulunmaktadır. Bu dokümanlar; kuralları ortaya koyan genel yönetmelikleri, kontrol noktalarını, uygunluk kriterleri ile kontrol listelerinin yanı sıra açıklayıcı rehberleri de kapsar (Ekmekçi ve ark., 2012). GLOBALGAP kapsamında; bitkisel ürünlere (meyve, sebze, çiçek, süs bitkileri, yeşil kahve, çay vb.), çiftlik hayvanlarına (sığır, koyun, süt hayvancılığı vb.) ve su ürünlerine (somon, karides, köpek balığı vb.) standartlar uygulanmaktadır (Öner ve Işın, 2010).

GLOBALGAP standartları, üreticilerin Avrupa çapında kabul edilen, gıda güvenliği, sürdürülebilir üretim yöntemleri, işçi ve hayvan refahı, su, karma yem ve bitki çoğaltma materyallerinin sorumluluk bilinciyle kullanımına ve iyi tarım uygulaması kriterlerini sağlamalarına yardımcı olmaktadır.

Gıda kalitesini, üretim verimini yükseltmek, çevreyi koruyarak doğal kaynakların kullanımını

Şekil 1. Yıllara göre dünya toplam sertifikalı üretici sayısı (Anonymous, 2020a)
Figure 1. Total number of certified producers in the world by years (Anonymous, 2020a)

Şekil 2. Yıllara göre, Türkiye'deki GLOBALGAP sertifikalı üretici sayısı (Thauer, 2021)
Figure 2. Number of GLOBALGAP certified producers in Turkey by years (Thauer, 2021)

optimize etmek, geleneksel tarım yöntemleri ile mevcut en iyi teknolojiyi kombine etmek ve üreticilerin, yerel halkın ve toplumun yaşam kalitesini yükseltmek GLOBALGAP'ın temel prensipleri arasında yer almaktadır (Poyraz, 2009).

Entegre Çiftlik Güvence Standardı (Integrated Farm Assurance, IFA) olarak da bilinen

GLOBALGAP sertifikası; tarım, su ürünleri yetiştiriciliği, hayvancılık ve meyve sebze üretimi için iyi tarım uygulamaları kurallarından oluşmaktadır. Bunların yanı sıra, gözetim zinciri ve karma yem üretimi gibi gıda üretimi ve tedarik zincirinin ek yönlerini de kapsamaktadır. Entegre Çiftlik Güvence Sistemi yapısal

modüllerden/programlardan oluşur. Standartların temeli “Tüm Çiftlik Tabanı Modülü” olup, üreticilerin sertifika almak için öncelikle uyması gereken gereklilikleri içerir. Farklı gıda üretim sektörlerine dayalı kriterler ise “Kapsam Modülü” ile tanımlanmaktadır. GLOBALGAP’ın bitkisel üretim, hayvancılık ve su ürünleri başlıklarında üç kapsam modülü/programı bulunmaktadır (Mahsul tabanı, Su ürünleri Modülü ve Hayvancılık tabanı). “Alt Kapsam Modülü” adı verilen modül/program ise kontrol noktaları ve uygunluk kriterleri özelinde belirli bir ürün veya gıda üretimi ve tedarik zincirinin farklı yönleri için tüm gereksinimleri kapsamaktadır.

GLOBALGAP kapsamında; 900’den fazla ürün ilgili modüller aracılığı ile sertifikalandırılmaktadır. Bu sistemin en önemli özelliği sisteme dâhil olacak ürünlerin sadece üreticilerin kendileri tarafından üretilen ürünler olmasının zorunluluğudur. Dolayısıyla balık avcılığı ya da doğadan toplanan ürünler kapsam dışındadır (Anonim, 2020).

Diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de üretim teknikleri, yenilikler ve karşılaşılan sorunlar için hızlı ve pratik çözüm bulunması ayrıca yararlanılan kaynağın güvenilirliği ve ulaşılabilir olması da önemlidir (Bayraktar ve Saner, 2016).

5. GLOBALGAP Diğer Programları

5.1. LOCALGAP

LOCALGAP, GLOBALGAP sertifikasyon sisteminin bir alt birimi olarak planlanmış olup, henüz sertifikasyonu tamamlamamış yalnızca değerlendirmelere dayanan bazı standartları içermektedir. LOCALGAP’ın temeli, kapasite geliştirmeyi teşvik etmek üzerine kuruludur. Hemen sertifika alamayan küçük üreticileri sertifikasyona hazırlamak için uygulanan bir sistemdir. Gelişmekte olan yerel pazarlarda tarımsal tedarik zincirlerine dahil olan küçük ve kaynakları sınırlı üreticiler için GLOBALGAP standartlarını uygulamak ve karşılamak zorlayıcı olabilmektedir (Lippe ve Grote, 2017). Bu durumu aşabilmek için LOCALGAP, uluslararası standartları korurken, mevcut yerel standartların GLOBALGAP’a uyarlanmasını da sağlar. Böylece küçük üreticilerin, lokal ve yerel pazarlarda GLOBALGAP kriter ve standartlarını sağlamalarının zorlayıcı etkisi azaltılmış olur (Tablo 1) (Braun ve ark., 2018; Anonymous, 2020c). Bu sistem Türkiye için de ümit var görülmektedir. Zira gelişmekte olan ülkelerde üreticilerin başlangıçta GLOBALGAP standartlarını uygulayabilmeleri pek çok açıdan zor

olabilmektedir. Başlangıç olarak LOCALGAP benzeri bir uygulama Türkiye’deki üreticiler açısından teşvik edicidir.

5.2. GLOBALGAP eklenti sistemi

GLOBALGAP organizasyonu tarafından, tarımsal üretim süreci ve tedarik zincirinde meydana gelebilecek aksaklıkları tam kontrol sağlayabilen ve böylelikle sertifikasyonu zenginleştiren eklenti modülleri/programları geliştirilmiştir. Bu modüller ile üreticilere İTÜ seviyelerini yükseltebilme imkânı sunulmaktadır. Ek uygulamalar ile üreticinin statüsü yükseltilebilmekte, alıcılara ilgi alanlarına ve tercihlerine göre uyarlanmış özel güvenceler sağlanmaktadır. GLOBALGAP Eklenti Sistemi, talebe veya ihtiyaca göre uyarlanmış eklenti modülleri geliştirilebilmesi için program desteği de sağlayabilmektedir (Anonymous, 2020d).

Son yıllarda dünya temiz su kaynaklarındaki azalma ve var olan tatlı su kaynaklarının % 70’inin tarım için kullanılması, GLOBALGAP standartlarının sulama ile ilgili uygulamalarını geliştirmeleri gerekliliğini doğurmuştur. Temiz su kaynaklarının kullanımının kontrolü, tarımsal tedarik zincirlerinin su yönetimi için sürdürülebilir bir yaklaşıma bağlı olma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Gıda üretim zincirinde yer alan paydaşların, su risklerini yönetme, sürdürülebilir uygulamaları teşvik etme ve belgeleme talepleri üzerine GLOBALGAP+ Eklenti Sistemi programı altında “SPRING” (bahar) modülü geliştirilmiş ve uygulanmaktadır. SPRING programı ilk olarak 2016 yılında İsviçreli bir perakendeci ve GLOBALGAP işbirliği ile “Sulama ve Yeraltı Suyu Kullanımı için Sürdürülebilir Program” şeklinde uygulanmaya başlanmıştır. Standardın hakları, Temmuz 2019’da resmi olarak GLOBALGAP organizasyonuna devredilmiştir (Anonymous, 2020d). SPRING programı, üretim sürecindeki paydaşların sürdürülebilir su yönetim standartlarının, bitkisel ürünler için GLOBALGAP’ın diğer standartları ile birlikte uygulanabildiği bir programdır (Grimaldi, 2019). Su kaynaklarının ve ekstraksiyon oranlarının yasal uygunluğu, su tüketiminin izlenmesi, su kaynaklarının korunması, su yönetiminin sürekli iyileştirilmesini gösteren önlemler ve yapılan uygulamalar gibi kriterler, SPRING programının tüm üretim sürecinde sürdürülebilir su yönetimini değerlendirmek için kullandığı bazı standartlardır. SPRING ve benzeri programları başarıyla uygulayan üreticiler, GLOBALGAP veri tabanında da görülebilen bir uygunluk sertifikası almaktadır (Anonymous, 2020d).

Tablo 1. GLOBALGAP ve LOCALGAP karşılaştırılması (Anonymous, 2020c)

Table1. Comparison of GLOBALGAP and LOCALGAP (Anonymous, 2020c)

GLOBALGAP	LOCALGAP
Entegre Çiftlik Güvencesi (IFA) sağlar. Sertifikasyon programıdır. Üretici GLOBALGAP numarası (GGN) alır. Tüm gereksinimleri içeren bir seviyedir.	Birincil Çiftlik Güvencesi (PFA) sağlar. Değerlendirme programıdır. Üretici LOCALGAP numarası (LGN) alır. GLOBALGAP/IFA gereksinimlerinin farklı düzeylerdeki bir alt kümesidir.
Denetimler yalnızca GLOBALGAP onaylı Sertifikasyon Kuruluşları tarafından yapılabilir. Uyumlu üretici bir sertifika alır. Uluslararası kabul alır.	Değerlendirme, PFA onaylı sertifika kuruluşları veya doğrulama kuruluşları tarafından yürütülebilir. Uyumlu üretici bir uygunluk mektubu alır. Yerel pazarlara ve kapasite geliştirmeye odaklıdır.

5.3. Eşdeğerlenmiş programlar

GLOBALGAP standartlarına uygun kabul edilen sertifikasyon kategorileri eşdeğerlenmiş programlar kapsamında değerlendirilerek, GLOBALGAP eşdeğerleme yönetmeliklerinde açıklanmıştır. Buna göre belirtilen eşdeğerlenmiş programlar tarafından verilen sertifikalar, GLOBALGAP için de geçerli kabul edilebilmektedir (Anonymous, 2020e). Türkiye’de yer alan İTU programı GLOBALGAP tarafından eşdeğer kabul edilmemektedir. GLOBALGAP sisteminde yer alan diğer programlar ise üreticilerin, uygunluk kriterlerini sağlamaları koşuluyla Türkiye’de uygulanabilmektedir.

5.4. GLOBALGAP Covid-19 güncellemesi: REMOTE

GLOBALGAP; dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını sürecinde yaşanan zorluklar ve dünya genelinde uygulanan karantinalar, esnek ya da uzaktan çalışma yöntemleri nedeniyle farklı sektörlerde çalışmaları minimize edecek değişiklikleri acil durum prosedürü olarak benimsemiş ve 15 Mayıs 2020 tarihinden itibaren uygulamaya koymuştur. “REMOTE” (Uzak) programı olarak adlandırılan bu programın kapsamında, temel besin maddesi tedariki insani ihtiyaçların temelini oluşturduğundan, tarım ve gıda sektörünün bazı noktaları istisna tutulmuştur. Program kapsamında; uzaktan incelemeler, denetimler ve değerlendirmelerin yapılabilmesine imkân sağlanmıştır. Küresel salgın nedeniyle birçok ülkede getirilen seyahat kısıtlamaları göz önünde bulundurularak, denetçilerin üretim alanlarına erişim sağlayamaması nedeniyle; yıllık incelemeler, denetimler ve değerlendirmelere altı aya kadar erteleme imkânı da sunulmuştur (Anonymous, 2020f).

GLOBALGAP standartları ve alt programları (LOCALGAP de dâhil) için; ilk sertifika, yeniden sertifikalama, sertifika kapsamı genişletme gibi durumlarda (süreç bitimine kadar akredite sayılmamak koşulu ile) tamamen uzaktan incelemelere, denetimlere veya değerlendirmelere

imkân sağlanmıştır. Ancak Entegre Çiftlik Güvencesi standardı (v5.3-GFS) ve Ürün İşleme Güvencesi standardı bu uygulamanın dışında tutulmuştur.

GLOBALGAP organizasyonu, bu süreçte üreticilere, hijyen uygulamalarının önemli olduğunu, işçi sağlığı ve güvenliğinin, kişisel koruyucu ekipmanların ve sıhhi tesislerin hijyen kuralları çerçevesinde değerlendirilebileceğini belirterek; sosyal mesafeye uyma, fiziksel temastan kaçınma amacıyla işçiler için yeterli alan oluşturma, elleri sık sık yıkama, çalışanların toplanma alanları arasında yer alan mola alanları, tuvaletler, sigara içme alanları ve koridorların temizliği konularında uyarılarda bulunmuştur. Ayrıca kullanılan araçların, kutuların, masaüstlerinin, panoların, elektroniklerin, kişisel eşyaların, diğer yüksek temas alanlarının da (sıklıkla unutulmuş alanlar) temiz olması gerektiğini ve denetlenebileceğini ve yerel ve/veya bölgesel halk sağlığı bölümleri ile işbirliğinin gerekliliğini de bildirmiştir (Anonymous, 2020f).

6. Sonuç ve Öneriler

Bugün içinde bulunduğumuz tüm dünyayı etkileyen COVID-19 salgını sürecinde, iyi tarım uygulamalarının dünya genelinde her geçen gün daha fazla talep görmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda, bitki ve hayvan sağlığının yanında tarım işçilerinin sağlığının korunması ve gerektiğinde çeşitli düzenlemeler yapılarak İTU kapsamında değerlendirilmesinin gerekliliği de açıktır. Ayrıca, gıda güvenliği ve sürdürülebilirliğin sağlanması konularında, üretici-perakendeci-tüketiciyi içine alan tüm paydaşların bir araya gelerek çözümün parçası olduğu uygulamaların da yaygınlaşacağı öngörülmektedir. Bu uygulamalardan biri olan ve küresel olarak kabul edilen GLOBALGAP, bu süreçte kısa zaman içerisinde yeni programları ile çözüm oluşturarak sürece hızla adaptasyon sağlamıştır. Salgın döneminde gıda güvenliğine önem veren ülkelerin aldığı önlemler arasında ithalatı kısıtlamak ve ülkesel bazda İTU gibi sistemleri yaygınlaştırmak gelmektedir. Türkiye’de

kullanılan İTU sisteminin GLOBALGAP tarafından eşdeğer kabul edilmemesi, meyve sebze ihracatımız açısından olumsuz durum teşkil etmekte ve üreticilerimize GLOBALGAP sertifikası alma zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle İTU sisteminin hızla GLOBALGAP sistemine eşdeğer şekle getirilmesi gerekliliği doğmuştur.

Gelecekte gıda ihracatımızın artması için üreticilerimizin sertifikalı üretime geçişleri teşvik edilmelidir. Sertifikalı üretime geçiş sürecinde küçük üreticilerin sertifikasyon standartlarını tanımları, kolay ulaşabilmeleri ve kapsamını iyi bilmelerini sağlayabilmek için GLOBALGAP sisteminde olduğu gibi alt sertifika sistemleri oluşturmak sertifikasyon oranının artırılmasında iyi bir basamak olabilir. Salgın süreci insanların önceliklerinin değişmesine, gıda ile ilgili farkındalıklarının artmasına neden olurken, tarım ürünlerini ve güvenilir gıdayı stratejik bir konuma getirmiştir. Ülke olarak tarım sektöründe güvenilirliği, sürdürülebilirliği, verimliliği ve kaliteyi sağlayan İTU sistemlerinin teşvik edilmesi, stratejik öneme sahip gıda sektöründe uluslararası konumda yer alabilmemiz açısından önemlidir.

Kaynaklar

- Aba, G.Ö., Işın, Ş., 2014. Dünyada ve Türkiye’de iyi tarım uygulamalarının gelişimi. *XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, 3-5 Eylül, Samsun, s. 19-25.
- Agah, H., 2020. COVID-19 Salgınında Tarım ve Gıda Üretimi/Tüketimi. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), (<https://www.tepav.org.tr/tr/>), (Erişim tarihi: 18.05.2020).
- Akbaş, B., 2019. Bitki sağlığının sürdürülebilir tarımdaki yeri. *Ziraat Mühendisliği*, 368: 6-13.
- Anonim, 2020. Tüm Çiftlik Tabanlı Bitkisel Üretim, Meyve ve Sebzeler (https://www.globalgap.org/content/galleries/documents/180322_GG_IFA_CPC_C_FV_V5_1_tr.pdf), (Erişim tarihi: 12.11.2020).
- Anonymous, 2020a. GLOBALGAP Facts and Figures. (<https://globalgapsolutions.org/certification/facts-figures/>), (Erişim tarihi: 12.12.2020).
- Anonymous, 2020b. GLOBALGAP-Putting Food Safety and Sustainability on the Map. (https://www.globalgap.org/uk_en/who-we-are/about-us/), (Erişim tarihi: 12.11.2020).
- Anonymous, 2020c. LOCALGAP, The first Step Toward Safe and Sustainable Agriculture. (https://www.globalgap.org/content/galleries/documents/191204_localgap_atagance.pdf), (Erişim tarihi: 10.11.2020).
- Anonymous, 2020d. Spring-Sustainable Program for Irrigation and Groundwater Use. (https://www.globalgap.org/content/galleries/documents/200115_SPRING_flyer_A4_en_web.pdf), (Erişim tarihi: 11.12.2020).
- Anonymous, 2020e. GLOBALGAP Benchmarking Regulations. (https://www.globalgap.org/content/galleries/documents/200401_GG_Benchmarking_Regulations_V5), (Erişim tarihi: 12.12.2020).
- Anonymous, 2020f. GLOBALGAP Remote. (https://www.globalgap.org/content/galleries/documents/201022_GLOBALGAP_Remote_interimfinal), (Erişim tarihi: 12.12.2020).
- Bayraktar, Ö.V., Saner, G., 2016. İzmir-Kemalpaşa yöresinde GLOBALGAP uygulayan ve uygulamayan kiraz üreticilerinin bilgi gereksinimleri ve görüşleri. *Tarım Ekonomi Dergisi*, 22(1): 41-47.
- Braun, C.L., Rombach, M., Häring, A.M., Bitsch, V., 2018. A Local Gap in sustainable food procurement: Organic vegetables in Berlin’s school meals. *Sustainability*, 10: 4245.
- Djekic, I., Nikolić, A., Uzunović, M., Marijke, A., Liu, A., Han, J., Brnčić, M., Knežević, N., Papademas, P., Lemoniati, K., Witte, F., Terjung, N., Papageorgiou, M., Zinoviadou, K., Zotte, A.D., Pellattiero, E., Sołowiej, B.G., Guiné, R.P., Correia, P., Sirbu, A., Vasilescu, L., Semenova, A.A., Kuznetsova, O.A., Brodnjak, U.V., Pateiro, M., Lorenzo, J.M., Getya, A., Kodak, T., Tomasevic, I., 2021. Covid-19 pandemic effects on food safety-Multi-country survey study. *Food Control*, 122: 1-9.
- Duman, S., Paksoy, M., Tanrıvermiş, H., 2004. Türkiye tarımında GAP (Good Agricultural Practices) uygulanabilirliği ve tarım ürünleri ticaretine olası etkileri. *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 16-18 Eylül, Tokat, s. 220-224.
- Ekmekçi, K., Acar, A.İ., Yurtlu, B.Y., Hasdemir, M., 2012. İyi tarım uygulamalarının tarımsal mekanizasyon açısından değerlendirilmesi. *Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 26(1): 97-103.
- Eraktan, G., 2017. Ortak tarım politikasının 50 yılı. B. Akçay ve A. Ege (Editörler), *Avrupa Birliği Üzerine Yazılar*, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınları, Ankara, s. 93-126.
- Ersoy, N., Yılmaz, S., Gümüş, E., 2017. The importance of good agricultural practices in EU membership process. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 30(2): 131-136.
- Eryılmaz, G.A., Kılıç, O., Boz, İ., 2019. Türkiye’de organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 29(2): 352-361.
- Fiankor, D.D.D., Flachsbarth, I., Masood, A., Brümmer, B., 2020. Does GlobalGAP certification promote agrifood exports? *European Review of Agricultural Economics*, 47(1): 247-272.
- Grimaldi, A., 2019. GLOBAL G.A.P-Add SPRING: Sustainable Program for Irrigation and Groundwater Use. (<https://www.youleafy.com/en/global-gapadd-spring-sustainable-program-for-irrigation-and-groundwater-use/>), (Erişim Tarihi: 18.12.2020).
- Güzel, M., 2012. Tarımda kalite uygulamaları kapsamında iyi tarım uygulamalarının (GAP) yeri ve

- bir örnek uygulama. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Herzfeld, T., Drescher, L.S., Grebitus, C., 2011. Cross-national adoption of private food quality standards. *Food Policy*, 36(3): 401-411.
- Laborde, D., Martin, W., Swinnen, J., Vos, R., 2020. COVID-19 risks to global food security. *Science*, 369(6503): 500-502.
- Lippe, R.S., Grote, U., 2017. Determinants affecting adoption of GLOBALG.A.P. standards: a choice experiment in Thai horticulture. *Agribusiness*, 33(2): 242-256.
- Öner, G., Işın, Ş., 2010. Globalgap eşdeğerlik sertifikasyon sisteminin dünyadaki örnekleri ve Türkiye’de uygulanabilirliğinin irdelenmesi. *Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 22-24 Eylül, Şanlıurfa, s. 637-644.
- Özcan, M., 2018. Bahçe Ürünlerinde Markalaşmanın Önündeki Engeller. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 5(3): 293-298.
- Poyraz, K., 2009. Türkiye’de tarımsal üretimde kalitenin gelişimi ve tarımsal sertifikasyon uygulamalarında EUREPGAP. Yüksek lisans tezi, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Sayın, C., 2002. Yaş meyve ve sebze dış ticaretinde sağlık düzenlemeleri ve Eurepgap uygulamaları. Panel Sunuş Notları, Elmalı, Antalya.
- Sayın, C., Mencet, M.N., Taşçıoğlu, Y., 2004. Avrupa Birliği’nde EUREPGAP uygulamaları ve yaş meyve ve sebze ihracatımıza olası etkileri. *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 16-18 Eylül, Tokat, s. 35-42.
- Thauer, P., 2021. Globalgap Statistics: Turkey Producer Per Country and Product 2011-2020. GLOBALGAP Standards and Data Quality Liaison Coordinator Pia Thauer Interview Notes.